

УДК 792.82+78.071.1(470)

ОСТРОУХОВА Н. В.

БАЛЕТИ РЕЙНГОЛЬДА ГЛІЄРА НА СЦЕНІ ОДЕСЬКОЇ ОПЕРИ

Розглянуто постановки балетів Р. М. Глієра «Червоний мак» і «Мідний вершник» на одеській сцені у різні роки з погляду їх внеску у формування і розвиток трупі одеського балету. На основі рецензій і критичних відгуків преси охарактеризовано інтерпретації цих балетів на одеській сцені щодо їх значення у процесі художнього розвитку театру. Відзначено роль особистості композитора для сприйняття його нових творів.

Ключові слова: Одеська опера, Одеський балет, інтерпретація вистав, балетмейстер-постановник, художник-постановник, творчість Р. М. Глієра.

У другій половині 20-х років ХХ століття ім'я Рейнгольда Глієра (1875–1956), одного з видатних музикантів, було широко відоме в нашій країні та за її межами як автора багатьох творів різних жанрів, як педагога і визначного громадського діяча.

В Одесі виконувалися різножанрові твори композитора, він і сам виступав тут багато разів, зокрема диригував оркестром оперного театру в концертах літнього сезону 1913 року поряд з А. Ейхенвальдом, Й. Прибіком, А. Луконом та ін.¹ На початку жовтня 1918 року в залі Уніон на відкритті філармонії, яке стало святом культури, адже «велике й багате місто ніколи не мало свого музичного залу»², виконувалася його Друга, а 6 жовтня – Третя симфонія «Ілля Муромець». 23 березня 1924 року у третьому камерному зібранні в залі Музично-драматичного інституту (консерваторії) звучали квартети Р. Глієра та О. Глазунова, а також квінтет А. Аренського³. 16 жовтня 1928 року відбулася прем'єра його балету «Червоний мак», а 18 жовтня 1929 року – прем'єра балету Ц. Пуні «Есмеральда», «музику якої переробив композитор Глієр», як зазначалося в буклеті⁴.

Пізніше, 1935 року, у програмі авторського концерту виконувалися танці з балету «Комедіанти», фрагменти з опери «Шахсенем», романси (солістка О. Благовидова). У 1954 році в концертах 3 травня та 9 листопада баладу з опери «Шахсенем» і романси виконувала Г. Поливанова. Авторські концерти композитора у філармонії відбувалися 21 березня 1953 року⁵, 20 травня 1955 року⁶, і останній – в оперному театрі 21 травня 1956 року. Звучали дві сюїти з балетів «Тарас Бульба» та «Дочка Кастилії» і концерт для арфи с оркестром (солістка – Віра Дулова)⁷. 22 травня 1956 року в присутності автора виконувався балет «Мідний вершник».

¹ Энгель Р. Хроника: Одесса (корреспонденция) / Р. Энгель // Русская музыкальная газета. – 1913. – № 39, 29 сентября. – С. 844–846.

² Алий. Театр и музыка. К открытию филармонии в зале Унион / Алий // Южный рабочий. – 1918. – № 178 (354), 3 октября. – С. 2. Тут і далі іншомовні джерела цитуються у перекладі автора статті.

³ Терпин Эв. Зал Музина. Третье камерное собрание / Эв. Терпин // Вечерние известия. – 1924. – № 257, 24 марта. – С. 3.

⁴ Одеський державний театр опери та балету. Буклет. Сезон 1929–30 року. – Одеса : Вид. ДОТОбу, 1929. – С. 8–9.

⁵ Шурин Д. Авторские концерты Р. М. Глиэра / Д. Шурин // Знамя коммунизма. – 1953. – 22 марта.

⁶ Шурин Д. Концерт Р. М. Глиэра / Д. Шурин // Знамя коммунизма. – 1955. – 20 мая.

⁷ Jandro [Арутюнян А.]. 1956-ой год в жизни Глиэра [Электронный ресурс] / Jandro. – Режим доступа: <http://www.jandro.ws/1956-oj-god-v-zhizni-gliera/> – Дата доступа: 05.05.2015.

Повернемося у 1920-ті роки і згадаємо обстановку, у якій розвивався балет молоді Одеської української опери.

З 1926 р. одеський балет очолював Касьян Голейзовський. Він здійснив постановку Половецьких танців в опері О. Бородіна «Князь Ігор» на святковому відкритті Одеської української опери 8 жовтня (солісти І. Пензо, П. Вірський, М. Болотов). Того ж року поставив балети «Йосип Прекрасний» та «У сонячному промінні» С. Василенка (диригент Б. Врана, художник Б. Ердман). Його постановки викликали велику зацікавленість глядачів: «Постава балету “Йосип Прекрасний” і досі не має собі рівних у жодній опері в усій Україні за своєю чудовою майстерністю, оригінальністю»¹. Потім він здійснив постановку «Вечора нових балетів Касьяна Голейзовського». Талановитими експериментами К. Голейзовський захопив усю молодіжну балетну трупку.

Наприкінці квітня 1928 року відбувся показ вистав «Марна пересторога», «Шопеніана» і «Вальпургієва ніч» у виконанні балетного факультету по класу викладача, завідувача хореографічного відділення Музично-драматичного інституту В. Преснякова². Серед випускників був і П. Вірський.

«Сезон 1928–29 рр. треба розцінювати як перехідний етап до нової епохи, – інформувала одеситів газета “Известия”. – Сьогодні наша опера вступає в новий творчий етап. Він відкривається оперою М. Лисенка “Тарас Бульба”. Ми вперше бачимо і слухаємо українську оригінальну стару оперу, а через неї, як через етап, підійдемо до масового споживання української опери, сучасної і революційної. Великого значення має набути постановка балету “Червоний мак”»³.

На цей час одеський балет очолили молоді балетмейстери Микола Болотов та Павло Вірський. Майже ровесники, обидва навчалися в Одеському музично-драматичному та Московському театральному технікумах⁴, обидва були талановитими танцівниками, обидва прагнули бути лідерами і творити нове в мистецтві. Як зазначав Ю. Станішевський, «якщо М. Болотов більше тяжів до режисури й оригінального мізансценування пантомімічної дії, то П. Вірський мислив яскравими танцювальними образами, легко створював цікаві танці, пройняті відчуттям сучасних пластичних інтонацій»⁵.

Балет Р. Глієра «**Червоний мак**» був їхньою першою постановкою на одеській сцені. Їх однодумцями стали диригент Микола Покровський та художник Олександр Хвостов (Хвостенко-Хвостов).

Одеська газета «Известия» так інформувала читачів про перше виконання балету в Большому театрі, яке відбулося 14 червня 1927 р.: «Своїм виникненням цей балет

¹ Одеський державний робітничий театр опери та балету: 5 років. – Одеса : Вид. ДОРТОБу, 1932. – С. 29.

² Ларго [Апфельцвайг І. І.]. Два балетних вечера Муздрамина. Державний оперний театр / Ларго // Вечерние известия. – 1928. – 1 мая; Сегодня и завтра показ спектаклей балетного факультета Муздрамина по классу Преснякова: 28 – «Тщетная предосторожность», 29 – «Шопениана» и «Вальпургиева ночь» // Известия. – 1928. – 28 апреля.

³ Шраменко Ал. Одесская государственная академическая опера в сезоне 1928–29 года / Ал. Шраменко // Известия. – 1928. – № 2665, 16 октября. – С. 2.

⁴ Туркевич В. Д. Хореографічне мистецтво України у персоналіях: хореографи, артисти балету, композитори, диригенти, лібретисти, критики, художники : бібліографічний довідник / Василь Туркевич. – К., 1999. – С. 36–37, 49–50.

⁵ Станішевський Ю. Балетний театр Радянської України (1926–1985) / Ю. Станішевський. – К. : Муз. Україна, 1986. – С. 52.

зобов'язаний творчості балетмейстерів Тихомирова і Лациліна, художника Курилка, композитора Глієра та балерини Гельцер»¹. Балет мав великий успіх, але його постановка викликала також і суперечки, пов'язані, як здається, із прагненням сумістити сучасний сюжет із доволі традиційними формами і розвитком музичної драматургії.

Представляючи одеській публіці новий для неї твір, автори театрального буклета зазначали (орфографія оригіналу): «По техніці письма Глієр продовжує лінію художніх балетів Чайковського та Глазунова. Тут використано методи розробки тем, що вживаються в складних симфоніях, а також прийоми музично-образотворчі, що вживають в програмної та оперової музиці. З метою зосередити увагу глядача на тих чи інших дієвих особах, або драматичних положеннях, Глієр користується ідеєю лейтмотивів»². Додамо, що темою Капітана корабля був «Інтернаціонал», а темою матросів – танець «Яблучко», який виявився одним із кульмінаційних моментів вистави.

В інтерв'ю в день одеської прем'єри М. Болотов зазначив: «Моє трактування дещо відрізняється від постановки ДАБТу. Музика дуже танцювальна. Велике місце приділено етнографічним і характерним танцям. У фантастичних сценах я не користуюся прийомами класичного балету (як у ДАБТі)»³.

Одеська вистава складалася з трьох частин та чотирнадцяти епізодів за темою М. Курилка. Головну партію Тая-Хоа (Червоний мак) виконувала балерина лірико-романтичного плану Тетяна Демпель. П. Вірський виступав у двох ролях: актора та керівника китайської трупи Лі-та-чу і Вістового. До того ж, як зізнається І. Кузнецова, важко було повірити, що ці образи в одній виставі створює одна людина, настільки вони були персоналізовані⁴. Партію капітана радянського корабля виконували М. Болотов і А. Терехов.

До кінця року вистава пройшла ще 15 разів. Постановкою вписано яскраву сторінку в сценічну історію балету. Від «Червоного маку» тягнуться зв'язки до балетів «Полум'я Парижа» Б. Асаф'єва, «Лауренсія» А. Крейна, «Спартак» А. Хачатуряна, які пізніше ставилися на одеській сцені.

Творча дружба з Р. Глієром тривала і в наступній постановці М. Болотова та П. Вірського – балеті на три дії, 24 епізоди «Есмеральда» Ц. Пуні у музичній редакції Р. Глієра (диригент М. Покровський, художник І. Назаров), прем'єра якого відбулася 18 жовтня 1929 року. «Старий спектакль зазвучав по-новому – щиро, схвильовано, правдиво. Цьому сприяла музична редакція Р. Глієра та нове лібрето М. Болотова і П. Вірського, більш наближене до літературного першоджерела»⁵. Партію Есмеральди виконала Д. Алідорт, партію Клода Фролло – П. Вірський.

Працюючи над виставою, художник І. С. Назаров ретельно проробив історичний матеріал і, відмовившись від сумнівної археологічної точності, відобразив «епоху з погляду сьогодення, скрізь морок і гуцавину шести віків, особливо підкреслюючи драматичний характер вистави»⁶. І справді, центром оформлення став сам собор Паризької богоматері як символ епохи і водночас – центр конструкції⁷.

¹ Н. Г. «Красный мак» (К сегодняшней постановке в державной опере) / Н. Г. // Известия. – 1928. – № 2675. – 26 октября. – С. 3.

² Одеський державний театр опери та балету. Буклет. Сезон 1929–30 року. – Одеса : Вид. ДОТОбу, 1929. – С. 8–9.

³ Цит. за: Н. Г. «Красный мак» (К сегодняшней постановке в державной опере) / Н. Г. // Известия. – 1928. – № 2675. – 26 октября. – С. 3.

⁴ Кузнецова И. Одесса. Театр. Балет / И. Кузнецова. – Одесса : Пласке. 2011. – С. 22.

⁵ Коган С. М. Дирижёр И. В. Прибик и Одесский оперный театр / С. М. Коган // Одесса : Астропринт, 2002. – С. 257.

⁶ Одеський державний театр опери та балету. Буклет. Сезон 1929–30 року. – Одеса : Вид. ДОТОбу, 1929. – С. 27.

⁷ Эсмеральда : программа. – Одеса, 1928. – 4 с.

Хоча революційні зрушення пізніше за всіх випробував балет, успіхи балетних вистав привели до того, що поступово цей жанр почав посідати більш значне місце в репертуарі одеської опери. У буклеті 1929–1930 року стверджується, що «<...> театр реорганізовано в театр опери та балету»¹. Багато в чому цьому сприяла наявність в Одеському театрі художників нового напрямку. У березні 1925 року в театрі сталася пожежа. Вогнем було знищено всю сцену, частину залу для глядачів і великий запас декорацій. Нові декорації створювали художники такого рівня як Ф. Федоровський, П. Шварц і В. Дмитрієв. Критики відзначали, що «акцент у цій роботі робиться на постановочній частині, зовнішньому оформленню приділяється максимум уваги»². Задіяно сцену і поворотний круг³.

Одеські театральні художники мали сучасний погляд на театральні вистави. Вони зазвичай не замикалися тільки на театрі, а створювали агітаційні плакати й художні реклами, оформлювали стенди оголошень, як художник та декоратор А. В. Хвостенко-Хвостов, який був одним з основоположників української сценографії. З 1920 року він працював над театральними декораціями, зокрема й для опери та балету, у Харкові та Києві, а потім і в Одесі, здебільшого в конструктивістському стилі.

А. А. Хурмузі був художником-декоратором Одеського оперного театру і художником комбінованих зйомок фільмів на Одеській кіностудії. За його ескізом у 1931 році було зроблено жетон «ДОРТОБ» (Державний Одеський робітничий театр опери та балету).

Художник театру І. С. Назаров (Назарьян) навчався професії в театральній школі, на курсах малювання і живопису, в Одеському художньому інституті (1926–1928) у В. Мюллера.

У такому колективі в 1932 році почав працювати П. О. Злочевський, який згодом став головним художником театру і втілював у життя своє бачення театального простору.

Творче життя балету «Червоний мак» продовжилося у постановці 1930 року, яку здійснили новий головний балетмейстер театру Михайло Мойсеєв спільно з новим диригентом А. Ковальським. Змінилася структура вистави – балет мав чотири дії, 25 епізодів. Постановник сам виконував партію капітана. Інші партії виконували І. Герман, Т. Демпель (Тая Хоа), А. Терехов, І. Курилов (Лі Та Чу).

У 1932 року балет на три дії, 21 епізод ішов у редакції Б. Таїрова, О. Терехова, А. Хурмузі. У 1934 постановку здійснили балетмейстер А. Терехов, художник П. Злочевський, диригент В. Герцман. У репертуарі до 1935 року.

Майже десятиліття Михайло Мойсеєв очолював одеську балетну трупку. Це був дуже плідний період. М. Мойсеєв здійснив постановки як нових, так і вже відомих балетів композиторів В. Феміліди («Карманьола»), Д. Шостаковича («Дні Європи»), Б. Яновського («Ференджі»), М. Крошнера («Соловей»), Б. Асаф'єва («Бахчисарайський фонтан»), С. Василенка («Цигани»).

У 1940 році М. Мойсеєва змінив Вахтанг Вронський. 25 листопада цього ж року він, спільно з диригентом Г. Рісманом і художником П. Злочевським, здійснив постановку «Есмеральди» в інструментовці Р. М. Глієра (балет на чотири дії, вісім картин). Головну партію виконала Т. Іваньковська, роль Клода Фролло – А. Терехов, Квазімодо – Г. Рельс. У 1949 та 1950-х роках у головній ролі виступала М. Семенова. 21 жовтня

¹ Одеський державний театр опери та балету. Буклет. Сезон 1929–30 року. – Одеса : Вид. ДОТОБу, 1929. – С. 7.

² И. Ш. «Садко», «Тоска», «Самсон и Далила» / И. Ш. // Театральная неделя. – 1926. – № 10, 3 июня. – С. 10.

³ Н. Г. «Сорочинская ярмарка» М. П. Мусоргского / Н. Г. // Известия. – 1928. – № 2706, 4 декабря. – С. 4.

1955 року балет було поновлено (диригент Ю. Русінов, постановка В. Вронського, художник Л. Черленівський). У репертуарі до 1957 року.

Після війни В. Вронський поставив два балети одеських композиторів: «Лілея» К. Данькевича (1945) та «Олеся» Ю. Русінова (1947), а також «Лускунчик» П. Чайковського та «Шурале» Ф. Яруліна.

11 жовтня 1949 року театр знову повернув до свого репертуару балет «Червоний мак», але вже у другій редакції: «<...> Після майже двадцятирічної перерви, на сцені Одеського академічного театру опери та балету відбулася прем'єра відомого <...> балету “Червоний мак” (музика Р. Глієра). Постановка народного артиста УРСР В. Вронського, художнє оформлення – заслужений діяч мистецтв УРСР П. Злочевський, диригував Ю. Русінов. У балеті взяли участь: заслужена артистка Т. Іванковська (Тао-Хоа), І. Балаєв (Лі-Шан-Фу), П. Павлов (Капітан), І. Вишняков, П. Снібровський та ін. – усього 80 артистів балету. Прем'єра пройшла з великим успіхом»¹.

«Широка співучість, повнозвучність, майстерність оркестровки – основні властивості творчості Р. Глієра, – писав рецензент К. Михайлов. – У теперішній редакції образи капітана корабля і моряків стали набагато яскравішими і значнішими»².

Велику цінність для нас мають враження від вистави композитора С. Орфеева. Він підкреслив позитивне значення нової редакції, яка значно збагатила зміст балету при тому, що музична мова «Червоного маку» відзначається ясністю, простотою і доступністю, оркестровка – яскравим колоритом і високою майстерністю. В. Вронський «<...> з допомогою танцю розкрив ідею балету <...> чітко протиставив у спектаклі два світи. Дуже яскраво задумана сцена змови проти капітана (“тіні”), надзвичайно гарне й ефектне велике адажіо у 2-му акті, глибоке враження справляє фінальна сцена»³. А ось прекрасний танець «Яблучко» потребує більшої кількості виконавців. І далі в С. Орфеева:

«Диригент Русінов успішно веде оркестр і водночас пильно стежить за тим, що відбувається на сцені, досягаючи тісного контакту між оркестром й артистами балету. Русінову вдалося добитися хорошого оркестрового ансамблю, дуже чистої звукової інтонації. Добре солірують А. Шнайдер (скрипка) та В. Вотрін (ксилофон).

Заслужена артистка УРСР Т. Іванковська в ролі Тая-Хоа продемонструвала високу техніку танцю, велику музикальність і сценічну обдарованість, склавши надзвичайно привабливий образ. Особливо слід відзначити танець із золотими пальцями (перший акт), адажіо з третьої картини другого акту з С. Данченком і танець з парасолькою з третього акту.

Цікаво виступав І. Балаєв в ролі Лі-Шан-Фу. П. Павлов створив благородний і мужній образ капітана.

Прекрасне враження створив танець малайських дівчат у виконанні Є. Штейнберг (солістка), Г. Добриніної, О. Краснощок, Є. Семенової, В. Мар'янової. Л. Цхомелідзе, та ексцентричний танець у виконанні Є. Короткова»⁴.

¹ «Червоний мак». Прем'єра в Одеському театрі опери та балету // Чорноморська комуна. – 1949. – № 203 (8113). – 12 жовтня. – С. 4.

² Михайлов К. «Червоний мак» на сцені театру опери та балету / К. Михайлов // Чорноморська комуна. – 1949. – № 201 (8111), 9 жовтня. – С. 3.

³ Орфеев С. «Червоний мак» в Одеському театрі опери та балету / Композитор С. Орфеев // Чорноморська комуна. – 1949. – № 212 (8122), 25 жовтня. – С. 4.

⁴ Там само, с. 4.

Дуже цікаві відомості з історії створення в Одесі балету «Мідний вершник» знаходимо в інтернет-публікації про А. А. Шегалю, який з 1948 по 1952 рр. був віолончелістом Одеської філармонії. У статті йдеться, що в 1950 році Рейнгольд Моріщович привіз до Одеси свій новий твір – балет «Мідний вершник». Оркестранти з величезним ентузіазмом готувалися до виконання цього твору, бо грати під керівництвом самого автора – велика честь для музикантів. Підкреслено, що всім оркестром (!) зустрічали Р. Глієра на вокзалі. А під час репетиції Рейнгольд Моріщович постійно дбав не тільки про професійний бік справи; для нього було важливо буквально все: і як оркестранти себе почують, і в яких умовах вони працюють (в Одесі в ті дні було дуже холодно, і сам диригент репетирував у пальто). На думку А. Шегалю, «ця музика була для всіх дуже зрозумілою, красивою й абсолютно новою!»¹.

22 травня 1956 року, завершуючи сезон, на сцені Одеського театру у присутності автора відбулася прем'єра балету на три дії, десять картин «Мідний вершник». У лібрето П. Аболімова (за мотивами однойменної поеми О. С. Пушкіна) увійшли й фрагменти з поеми «Домик в Коломне» та незакінченого роману «Арап Петра Великого». Постановка С. Павлова та З. Васильєвої, диригент В. Герцман, художник П. Злочевський. У репертуарі до 1960 року. С. Павлов та З. Васильєва очолили одеський балет у 1953 році. Вони прищепили колективу високу хореографічну культуру, що значною мірою сприяло майбутнім успіхам трупі.

В інтерв'ю після вистави композитор сказав: «Головне досягнення – це робота постановників С. Павлова, З. Васильєвої та диригента В. Герцмана, і виконавців, які втілили пушкінський задум твору. Театр продемонстрував високу музичну та хореографічну культуру. Яскрава і талановита робота художника. В епілозі на сцені з'являється портрет О. С. Пушкіна»².

Творчою удачею і святом для П. Злочевського стала робота з композитором над виставою «Мідний вершник». Після прем'єри Р. Глієр писав художнику: «Сердечно дякую за прекрасне оформлення мого балету!»³.

«У творах Глієра відчувається прагнення до творчого розвитку класичних традицій з новим змістом», – писали в рецензії молоді на той час одеські музикознавці С. Малиш та Л. Станкевич (Космакова)⁴. Вони звернули увагу на те, що, всупереч звичаю, чоловіча партія поставлена в центр сюжету. В. Каверзін у ролі Євгена вдало знайшов ходу, жести, виразну міміку. Він наближається до характеру, який створив К. Сергеев – перший виконавець цієї партії.

Цікавий образ Петра I створив Є. Коротков.

Заслужена артистка УРСР І. Михайличенко проявила в партії Параші властиві для неї пластичність, витонченість, бездоганність виконання. Особливо вражають дуетні сцени.

Багато винахідливості у розробці сцени появи примари Параші та її подруг, тіні статуї Петра проявили балетмейстери. Диригент В. Герцман яскраво виділяє лейтмотиви. Критики, як зауваження, побажали оркестру продовжити роботу над нюансуванням⁵.

¹ Цит. за: Музей им. Р. М. Глиэра [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.glier7.ru/about/school-history/glier_museum/ – Дата доступа: 05.05.2015

² «Медный всадник» на сцене Одесского театра // Знамя коммунизма. – 1956. – № 103 (4208), 25 мая. – С. 3.

³ Цит. за: Некрасова Н. Художник театра / Н. Некрасова // Одесский вестник. – 1996. – № 201 (1201), 16 октября. – С. 7.

⁴ Малыш С., Станкевич Л. «Медный всадник» / С. Малыш, Л., Станкевич // Знамя коммунизма. – 1956. – № 110 (4215), 5 июня. – С. 3.

⁵ Там само.

Написаний до 150-річчя від дня народження О. С. Пушкіна в 1949 році, цей балет став найбільш популярним і улюбленим.

Олександр Арутюнян пише, що «22 травня Рейнгольд Моріцович був присутній на генеральній репетиції і першому спектаклі “Мідного вершника” і порадив тому, що одеська публіка зустріла цей його балет з величезним ентузіазмом. Рейнгольд Моріцович відчував себе втомленим і навіть поскаржився своєму старому приятелю – одеському лікарю О. М. Сігалу на неприємні відчуття у серці.

Коли Р. Глієр повертався з Одеси додому, в Києві на пероні його чекав Б. Лятошинський, який завжди користувався нагодою побачити вчителя. Борис Миколайович звернув увагу на стомлений вигляд Рейнгольда Моріцовича і повторив своє звичне до нього прохання – берегти себе. У відповідь той посміхнувся своєю м'якою посмішкою і пообіцяв пам'ятати про це»¹.

Як відомо, 1957 року балет «Червоний мак» здобув іншу назву. 18 квітня 1958 року в Одеському театрі відбулася прем'єра балету Р. Глієра на три дії, дванадцять картин – «Червона квітка». Та вже без автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алий. Театр и музыка. К открытию филармонии в зале Унион / Алий // Южный рабочий. – 1918. – № 178 (354), 3 октября. – С. 2.
2. Два балетных вечера Муздрамина. Державный оперный театр / Ларго // Вечерние известия. – 1928. – 1 мая.
3. Энгель Р. Хроника: Одесса (корреспонденция) / Р. Энгель // Русская музыкальная газета. – 1913. – № 39, 29 сентября. – С. 844–846.
4. Эсмеральда : программа. – Одеса, 1928. – 4 с.
5. И. Ш. «Садко», «Тоска», «Самсон и Далила» / И. Ш. // Театральная неделя. – 1926. – № 10, 3 июня. – С. 10.
6. Коган С. М. Дирижёр И. В. Прибик и Одесский оперный театр / С. М. Коган // Одесса : Астропринт, 2002. – 341 с.
7. Кузнецова И. Одесса. Театр. Балет / И. Кузнецова. – Одесса : Пласке, 2011. – 95 с.
8. Малыш С., Станкевич Л. «Медный всадник» / С. Малыш, Л. Станкевич // Знамя коммунизма. – 1956. – № 110 (4215), 5 июня. – С. 3.
9. «Медный всадник» на сцене Одесского театра // Знамя коммунизма. – 1956. – № 103 (4208), 25 мая. – С. 3.
10. Михайлов К. «Червоний мак» на сцені театру опери та балету / К. Михайлов // Чорноморська комуна. – 1949. – № 201 (8111), 9 жовтня. – С. 3.
11. Музей им. Р. М. Глиэра [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.glier7.ru/about/school-history/glier_museum/ – Дата доступа: 05.05.2015.
12. Н. Г. «Красный мак» (К сегодняшней постановке в державной опере) / Н. Г. // Известия. – 1928. – № 2675. – 26 октября. – С. 3.
13. Н. Г. «Сорочинская ярмарка» М. П. Мусоргского / Н. Г. // Известия. – 1928. – № 2706, 4 декабря. – С. 4.
14. Некрасова Н. Художник театра / Н. Некрасова // Одесский вестник. – 1996. – № 201 (1201), 16 октября. – С. 7.
15. Одесский державный робітничий театр опери та балету: 5 років. – Одеса : Вид. ДОРТОБу, 1932. – 71 с.

¹ Jandro [Александр Арутюнян]. 1956-ой год в жизни Глиэра [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.jandro.ws/1956-oj-god-v-zhizni-gliera/> – Дата доступа: 05.05.2015.

16. Одеський державний театр опери та балету. Буклет. Сезон 1929–30 року. – Одеса : Вид. ДОТОбу, 1929. – 64 с.
17. Орфеев С. «Червоний мак» в Одеському театрі опери та балету / Композитор С. Орфеев // Чорноморська комуна. – 1949. – № 212 (8122), 25 жовтня. – С. 4.
18. Сегодня и завтра показ спектаклей балетного факультета Муздрамина по классу Преснякова: 28 – «Тщетная предосторожность», 29 – «Шопениана» и «Вальпургиева ночь» // Известия. – 1928. – 28 апреля.
19. Станішевський Ю. Балетний театр Радянської України (1926–1985) / Ю. Станішевський. – К. : Муз. Україна, 1986. – 237 с.
20. Терпин Эв. Зал Музина. Третье камерное собрание / Эв. Терпин // Вечерние известия. – 1924. – № 257, 24 марта. – С. 3.
21. Туркевич В. Д. Хореографічне мистецтво України у персоналіях: хореографи, артисти балету, композитори, диригенти, лібретисти, критики, художники : бібліографічний довідник / Василь Туркевич. – К., 1999. – 223 с.
22. «Червоний мак». Прем'єра в Одеському театрі опери та балету // Чорноморська комуна. – 1949. – № 203 (8113). – 12 жовтня. – С. 4.
23. Шраменко Ал. Одесская государственная академическая опера в сезоне 1928–29 года / Ал. Шраменко // Известия. – 1928. – № 2665, 16 октября. – С. 2.
24. Шури́н Д. Авторские концерты Р. М. Глиэра / Д. Шури́н // Знамя коммунизма. – 1953. – 22 марта.
25. Шури́н Д. Концерт Р. М. Глиэра / Д. Шури́н // Знамя коммунизма. – 1955. – 20 мая.
26. Jandro [Александр Арутюнян]. 1956-ой год в жизни Глиэра [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.jandro.ws/1956-oj-god-v-zhizni-gliera/> – Дата доступа: 05.05.2015.

Остроухова Н. В. Балеты Рейнгольда Глиэра на сцене Одесской оперы. Рассмотрены постановки балетов Р. М. Глиэра «Красный мак» и «Медный всадник» на одесской сцене в разные годы с точки зрения их вклада в формирование и развитие труппы одесского балета. На основе рецензий и критических отзывов прессы охарактеризованы интерпретации этих балетов на одесской сцене с точки зрения их значения в процессе художественного развития театра. Отмечена роль личности композитора для восприятия его новых произведений.

Ключевые слова: Одесская опера, Одесский балет, интерпретация спектаклей, балет-мейстер-постановщик, художник-постановщик, творчество Р. М. Глиэра.

Ostroukhova N. V. Ballets by Reinhold Glière on the Stage of Odessa Opera. The stage production of the ballets by R. Glière “Red Poppy” and “The Bronze Horseman” at the Odessa theatre in different years was considered in terms of their contribution to the formation and development of the Odessa Ballet troupe. On the basis of reviews and critical comments of the press is characterized the interpretation of the ballet at the Odessa stage with regard to their importance in the process of artistic development of theater. The role of the composer’s individuality in the perception of his new works is marked as one of the factors in the promotion of his products.

Keywords: Odessa Opera, Odessa ballet, interpretation of the performances, choreographer, art director, works by R. Glière.